

SUOMEN LAAJENEVA SOTILASPOLITIikka

Yleisesikuntaeverstiluutnantti, yhteiskuntatieteiden tohtori Arto Nokkala

1. JOHDANTO

Asevoima ja sitä koskeva politiikka lienevät suomalaiselle upseerille aihe, jonka ydinasioiden käsittäminen tuskin on suuresti vaihdellut. Thomas Kuhnin käsitys normaalitieteen paradigmat¹ on näihin päiviin asti hyvin sopinut luonnehtimaan myös suomalaisen sotilaspolitiikan² tutkimusta. Kansainvälisten suhteiden murros on kuitenkin herättänyt kysymyksiä sotilaallisen voiman uudesta jäsentymisestä politiikassa. Perinteisiä lähestymistapoja on haastettu, mutta monien vaihtoehtojen käyttökelpoisuus on kiistanalainen.

Muutokset liittyvät uusiin tapoihin käsittää toimintaympäristö ja aseellisen voiman merkitys siinä. Samalla kun Euroopassa valtioiden välistä suursotaa pidetään yhä epätodennäköisempänä, niiden asevoimia on katsottu tarvittavan yhä enemmän muunlaiseen voimankäyttöön tai sillä uhkaamiseen. Länsimaisessa ajattelussa hyvän ja pahan kamppailussa rakennetaan ”vakaan vyöhykkeen” rajoja uusien viholliskuvien korvatussa vanhoja³. Laadullista varustautumista globalisoituvassa maailmassa vetää ainoaksi sotilasmahdiksi jäänyt kehittyneiden demokraattisten valtioiden ryhmä.

Suomi on erityistapaus. Täällä halutaan kouluttaa mahdollisimman moni mies sotilaaksi. Sotilaallista liittoutumista on vältetty ja perinteistä valtion puolustusta korostetaan yhä puolustusvoimien ensisijaisena tehtävänä. Silti Suomi on mennyt läheiseen sotilasyhteistyöhön Naton kanssa ja kehittänyt Euroopan unionin yhteistä puolustusta. Suomessa voi erityisesti odottaa jatkuvuuden ja muutoksen välisiä jännitteitä.

Olen väitöstutkimuksessani⁴ koettanut kehittää uutta ymmärrystä siitä, miten sotilaallista voimaa muodostetaan ja käytetään politiikassa ja miten asevoimaan liittyneitä käsitteellisiä näkökulmia voidaan kyseenalaistaa. Teoreettisina lähtökohtina ovat sosiaalinen konstruktivismi, tavanomaisesta poikkeava käsitys politiikasta sekä strategian ja turvallisuuden muutosta koskeva keskustelu⁵. Poliittikkakäsityksestä seuraa myös se, että en lähesty puolustusvoimia ”epäpoliittisena” organisaationa, vaikka se vain toteuttaisikin valtiojohdon päätöksiä.⁶ Keskityn tässä artikkelissani suomalaisen asevoiman rakentamisen tulkintaan, jolla laajemmassa tutkimuksessani olen kehittänyt sotilaspolitiikan tutkimuksen viitekehystä.

2. LÄHTÖKOHDAT

2.1. Konstruktivistinen lähestymistapa

Sotilaspolitiikkaa on perinteisesti lähestytty realistis-rationalistisen käsityksen avulla⁷. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa konstruktivismi on kuitenkin 1980-luvulta lähtien vähitellen osoittautunut yhdeksi vaihtoehtoiseksi lähestymistavaksi. Sen mukaan ihmiset tuottavat toiminnassaan tietoa keskustelemalla ja luovat siinä sosiaalisesti todellisuuden, jota he myös sisäistävät tietoisuuteensa sosiaalistumisen myötä. Todellisuus näyttäytyy kuitenkin vahvasti ulkoistuneena, ”luonnollisena”.⁸

Konstruktivismissa painotetaan tulkintoja siitä, miten materiaallinen maailma ja inhimillinen toiminta ovat yhteydessä toisiinsa. Ihmisten kyky oppia ja arvioida toimintaa on vaikuttanut tapaan, jolla materiaaliselle maailmalle annetaan merkityksiä. Sosiaaliset muutokset ovat paljolti kamppailua asioiden käsittämisestä⁹.¹⁰

Realismissa pidetään valtioiden oma-apuisuutta ja valtopolitiikkaa kansainvälisen järjestelmän pakottavina rakennepiirteinä. Alexander Wendtin mukaan ne ovat kuitenkin vain sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muotoutuneita instituutioita. Valta ei perustu materiaalisiin tekijöihin vaan niiden sosiaaliseen hyväksikäyttöön ja kykyihin muokata ja tuottaa sääntöjä eli ’politikoida’. Asioiden nimeäminen ja esittäminen painottuvat.¹¹

Ronald Jepperson ym. ovat tuoneet konstruktivistisen näkökulman erityisesti kansalliseen turvallisuuteen. Valtioiden turvallisuusympäristöt ovat kulttuuris-institutionaalisia ja valtioiden toiminta ja myös perusluonne, identiteetti, määräytyvät niiden kautta. Valtioiden politiikka tuottaa uudelleen noita ympäristöjä.¹²

Uutta lähestymistapaa on runsaasti kritisoitu kansainvälisten suhteiden tutkimusalalla¹³. Tästä huolimatta sosiaalista konstruktivismia voi pitää perusoletuksena maailmasta ja teoreettisena orientaationa sitä koskevan tiedon hankintaan, jonka kohteisiin kuuluu myös asevoimailmiö. Konstruktivismi varoittaa siitä, että jonkin ilmiön voisi ymmärtää vain yhdellä tavalla. Jokin voi olla sosiaalisesti muokkautumatonta, mutta mikä tahansa, myös asevoima, voi rakentua sosiaalisesti¹⁴. Konstruktivistinen ote antaa siten yhden ”linssin” myös sotilaspolitiikan tutkimiseen.

2.2. Mitä on politiikka?

Toinen lähtökohtapilari on kysymys siitä, miten politiikka on ymmärrettävä. Useimmiten vastaus on: se on sitä, mitä poliitikot eli ”viralliset päätöksentekijät” tekevät, edustuksellista hallitsemistoimintaa. Kari Palonen on kehitellyt aspektikäsitystä politiikasta. Tutkijan on tulkittava, mikä kulloinkin on

politiikkaa. Se muodostuu politisoinnista ja politikoinnista, joka on vaikuttamista pelitilaan vallan saamiseksi ja käyttämiseksi konfliktisessa asetelmassa.¹⁵ Poliitiikkaa voi olla valtion päättäjiä olennaisesti laajemmalla näyttämöllä¹⁶. Siinä tähdätään yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamiseen¹⁷, jotka kuitenkin ymmärretään laajasti. Politisoitava asia voi olla yhtä hyvin käsite kuin esinekin, jolle tuotetaan ennen muuta julkisesti sisältöä ja merkityksiä joissakin käytännöissä.¹⁸

Konstruktivismiin aspektikäsitys sopii hyvin, koska se painottaa asioiden nimeämistä, poliittisuuden tulkinnanvaraisuutta ja riippuvuutta sosiaalisesta ymmärryksestä. Tästä huolimatta niin sanotut viralliset päättäjät voivat olla tilanteenmukaisesti hyvinkin keskeisiä ja jopa ratkaisevia politisoijia ja poliitikoijia. Aspektikäsitys muistuttaa kuitenkin siitä, että edes puolustuspolitiikka ei ole yhdellä tavalla kiinnittynyt ilmiö ja elämänpiiri.

Politiikassa kysymyksiä nostetaan esiin, avataan keskusteluun, nimetään, määritellään, yhdistetään ja erotellaan sekä argumentoidaan. Poliittisuuden löytäminen edellyttää keskustelulta ja teoilta riittävän näkyviä jännitteitä kuten yhteensopimattomuuksia, korostuksia, yllättäviä vaikenemisiä ja vastakainasetteluja.¹⁹

Politiikka täsmentyy pitkälle kamppailuksi siitä, mitkä ja kenen käsitykset tulevat siksi sosiaalisiksi todellisuudeksi, jossa edelleen tuotetaan laajoille ihmisryhmille tärkeitä uusia ristiriitoja. Poliittinen kulttuuri²⁰ määrittelee osataan politisoinnin ja politikoinnin tapoja.

2.3. Strategia ja turvallisuus sotilaspolitiikassa

Sotilaspolitiikkaa voi etsiä asevoimaan usein liitettyjen käsitteiden käytön kautta²¹. Peruskäsitteen asevoima yhteyteen on nostettava väkivalta, strategia ja turvallisuus. Mikään näistä käsitteistä ei kuitenkaan kuvaile essentiaalista ilmiötä. Kukin niistä voidaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ymmärtää toisin kuin aikaisemmin.

Väkivalta²², strategia ja turvallisuus ovat keskustelussa käsitteellisinä näkökulmina erilaisissa suhteissa toisiinsa. Todellisuutta jaetaan keskustelufääreiksi, joissa jokin käsite toistuvasti yhdistetään sosiaaliseen käytäntöön. Strategia- ja turvallisuuskeskustelut ovat fyysisen väkivallan asevoimaksi politisoimisen keskustelufäärejä. Tällä tavalla päästään yhteiskunnallisiin aspekteihin, joissa politiikkaa mahdollisesti ilmenee.

Asevoima on sosiaaliseen toimijuuteen pystyvä instituutio. Sitä tuotetaan yhteiskunnassa, jota voidaan tarkastella osaltaan strategisen, poliittis-sotilaallisen ja asevoimien organisaatiokulttuurin jäsentämänä²³. Kulttuuriset ulottuvuudet antavat mahdollisuuden erityisen sotilas yhteisön muodostumiseen²⁴.

Se voidaan käsittää asevoiman laajaksi muodoksi, sotilasorganisaatioiden ja niihin liittyvän politisoitien edellytykseksi.

Strategiasta ja turvallisuudesta on käyty vilkkaasti niin tieteellistä kuin ”poliittistakin” keskustelua. Kumpaankin käsitteeseen liittynyt tutkimus on joutunut murrokseen erityisesti kylmän sodan päättyessä.

Strategia on 1800-luvulta lähtien laajentunut 'sotataidosta' kaikille elämäntiloille ulottuvaksi yleiskäsitteeksi.²⁵ Toisaalta sitä laajennettiin suurstrategiaksi tai kokonaisstrategiaksi²⁶. Samalla käsite on menettänyt käyttökelpoisuuttaan tutkimuksessa. Strategian, sen tutkimusalan ja politiikan suhde on kuitenkin saanut uuden täsmentämisen mahdollisuuden.

Turvallisuus puolestaan on pitkään ollut yksi kansainvälisen politiikan tärkeimmistä käsitteistä. Sotilaallinen voima on myös liitetty etenkin valtioiden ja kansakuntien turvallisuuteen. Kuitenkin keskustelua on 1980-luvulta lähtien hallinnut kysymys turvallisuuden laaja-alaisuudesta, mihin on liittynyt pyrkimystä irtaantua valtiokeskeisestä sotilaallisesta, asevaraisesta turvallisuudesta.²⁷

Väite turvallisuuden laajuudesta ja laajan turvallisuuspolitiikan harjoittamisesta on toistunut 1990-luvulla Euroopan valtioiden ja myös turvallisuusjärjestöjen, jopa Naton, ”poliittisissa” teksteissä. Turvallisuutta on etenkin tieteellisessä keskustelussa pyritty täsmentämään, jolloin huomio on kiinnitetty liian laajentamisen ongelmiin.

Turvallisuuden laajeneminen nostaa esiin kysymyksen siitä, miten sotilaallinen turvallisuus suhteutetaan muunlaiseen turvallisuuteen. Lisäksi voidaan selvittää, mitä tekemistä asevoimalla on erilaisissa turvallisuusyksiköissä. Kumpikin ongelma sopii sotilaspolitiikan tutkimukselle.

Olen omassa työssäni käyttänyt niin sanotun Kööpenhaminan koulukunnan käsitystä, joka välittää perinteisten ja lukuisten uusien suuntausten kesken. Käsitelmä on vähitellen kehittynyt konstruktivistiseksi 2000-luvulle tultaessa.²⁸

Koulukunnan mukaan turvallisuus on monitasoinen ja monisektorinen, mutta valtiot ovat sen tärkeimpiä toimijoita ja viittauskohteita. Turvallisuuden politiikkaa tehdään turvallistamalla, tekemällä asioita turvallisuuskysymyksiksi tavanomaisen politisoitimen ylläpitäen. Huomiota kiinnitetään prosesseihin, joissa jaettu käsitys uhasta luodaan.²⁹

Valtio joutuu sovittamaan yhteen kansallista ja kansainvälistä turvallisuusstrategiaa³⁰, toteuttamaan ”integroivaa turvallisuuspolitiikkaa”, jossa sen olisi herkistytävä toisten toimijoiden haavoittuvuuksille ja uhka-arvioille.³¹ Uutta poliittista toimintatilaa syntyy, kun turvallisuuskäsitykset eivät kiinnity yksin-

omaan valtioihin. Se voi puolestaan lisätä kansainvälisen turvallisuusstrategian merkitystä.

Sotilaspolitiikka on fyysiseen väkivaltaan liittyvien asioiden politisoimista yhteiskunnassa sotilaallisiksi ja sitä koskevaa politikointia. Se on ainakin strategian ja turvallisuuden aspekteissa ilmenevää asevoiman muodostamisen, uusintamisen ja käytön eli konstruktivistisesta näkökulmasta ennen muuta asevoiman ja sen toimintaympäristön käsittämisen, rakentamisen ja organisoimisen politiikkaa.

3. SUOMALAINEN SOTILASPOLITIikka

Etsin suomalaista sotilaspolitiikkaa 1990-luvun asevoimakeskusteluista³². Olen valinnut niistä kuusi teemaa, jotka ovat puolustuspolitiikka ja turvallisuuden laajeneminen, strategia ja alueellinen turvallisuus, puolustus ja yhteisöllisyys, uhkakuvat laajassa turvallisuuspolitiikassa, sotilaallinen toimintakyky ja muuttuva sodan kuva sekä asevoimat yhteiskunnassa. Strategia ja turvallisuus kietoutuvat niissä tiiviisti yhteen.

3.1. Puolustuspolitiikka ja turvallisuuden laajeneminen

Turvallisuuden laajenemisesta voidaan johtaa seuraamuksia valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikalle ja asevoimalle. Miten Suomen puolustuspolitiikka vastaa niitä? Pohdin tätä vuonna 1993 julkaistussa artikkelissani³³.

Teorian mukaan sotilaallisen voiman merkitys vähenee turvallisuusasialistan laajentuessa. Asevoima tulee suunnitella pidättyvästi ja kokonaisvaltaisesti. Sitä on harkittava koko kansainvälisessä yhteydessään tai kansainvälistettävä. Mitoituksessa on otettava huomioon toisten valtioiden oman asevoiman olemassaolosta tuntema uhka. Voima on järjestettävä puolustuksellisen puolustuksen periaatteiden mukaisesti³⁴ mutta kollektiiviseen turvallisuuteen sovitua.

Euroopassa on kylmän sodan jälkeen ollut yhteistyöpyrkimyksiä, jotka soveltuvat laajaan turvallisuuskäsitykseen. Sotilaallisia voimavaroja, tavoitteita ja asevoimia on mitoitettu muiden kuin alueellisen koskemattomuuden puolustuksen tarpeiden mukaan. Puolustuksellista ja hyökkäyksellistä voimaa ei kuitenkaan ole useimmiten kyetty erottamaan toisistaan eikä ratkaisemaan asevoiman riittävyttä eri tehtäviin.

Suomi toisteli 1990-luvun alkupuolella uutta oppia, jonka avainfraaseja olivat 'sotilaallinen liittoutumattomuus' ja 'uskottava itsenäinen puolustus'. Näistä uskottavan puolustuksen sisältö herätti vähemmän keskustelua kuin liittoutumattomuus. Puolustuskyvyn uskottavuuden kohde määriteltiin vain yleisellä ilmauksella "turvallisuusympäristöön" nähden". Kuitenkin voitiin päätellä,

että huomio kiinnitettiin tuolloin Venäjällä tapahtuviin muutoksiin. Itsenäistä puolustusta katsottiin tarvittavan ainakin niin kauan kuin Euroopan unioni ei olisi puolustusyhteisö.

Osallistuminen kriisinhallintaan ja sen rauhanpalautusoperaatioihin oli haastamassa Suomen turvallisuuspolitiikan. Asevoimien kansainvälisestä käytöstä keskusteltiin kuitenkin silti pitkälti peruslinjauksista irrallaan. Kansallisen ja kansainvälisen turvallisuusstrategian välille ei rakentunut kaikkia keinoja integroivaa yhteyttä. Puolustus oli Suomen ”hätävara” - ikään kuin ennakoitujen uuden kansainvälisen turvallisuusyhteistyön sortumista. Näin vahvistettiin kuvaa sotilasliitoista perinteisen kollektiivisen puolustuksen liittoina, joiden jäsenyys voisi enemmän vaarantaa kuin lisätä turvallisuutta.

Uusi peruslinjaus oli tuottamassa ristiriitaa puolustusvoimien ylläpidon, kokoonpanon ja varustelutason perusteluihin. Ongelmaa pahensi se, että etenkin puolustusvoimille ominainen ’kriisimaailma’ strategisine peleineen³⁵ erosi ’reaalimaailman’ keskustelusta. Itsenäisen puolustuksen suoritetarpeet pyrkivät siksi etäännyttämään poliittisten ratkaisujen teon kentästä, mikä osaltaan eristi puolustusta muusta turvallisuuspolitiikasta. Toisaalta puolustus sopi laajaan turvallisuuskäsitykseen, koska se vastasi puolustuksellisen puolustuksen periaatteita.

Turvallisuuskäsitysten laajeneminen viritti jo 1990-luvun alussa sotilaspolitiikkaa paljolti siksi, että EU-jäsenyyden edellä vaadittiin vielä ”puolueettomuuskonsensusta” eli yhdenmukaisuutta puhuttaessa Suomen asemasta. Toinen edellytys oli, että päättäjät olivat valmiita keskustelemaan puolustusvoimien kansainvälisestä käytöstä. Sittemmin lukuisat 1990-luvun alun ristiriidat ovat väistyneet. Puolustuksen puolustuksellisuudesta ei myöskään juuri keskustella asevoiman ideaalimallina³⁶.

Sotilaallista voimaa koskevat laajan turvallisuuden teesit ovat kuitenkin yhä käyttökelpoisia konstruktivistisestakin näkökulmasta. On syntynyt jopa enemmän tilaa arvioida, millaiset asevoimakäsitykset pääsevät vaikuttamaan turvallisuuden politiikkaan. Asevoiman välinearvo muussa kuin puolustuspolitiikassa alkoi kuitenkin näyttäytyä jo lähes kymmenen vuotta sitten ja sotilaallinen turvallisuus joutui haastetuksi.

Kriisimaailman ja reaali maailman välinen kulttuurinen ristiriita antaa asevoiman politisointimahdollisuuksia niille sotilaille, muille virkamiehille ja poliitikoille, jotka pystyvät sopivalla tavalla käyttämään julkisuudessa kriisikuvia. ”Maailmojen” lähentämisen tavoittelu muistuttaa poliittisen tilan muuttamismahdollisuudesta turvallisuuden laajentuessa.

3.2. Strategia ja alueellinen turvallisuus

Kylmän sodan päätyttyä oli tarvetta pohtia, miten alueelliselle turvallisuudelle strategiasta juontuvat edellytykset ja rajoitukset muuttuvat. Oli alettu keskustella uudesta alueellistumisesta, joka kosketti myös Pohjois-Eurooppaa³⁷. Tarkastelin strategian ja alueellisen turvallisuuden yhteyttä vuonna 1994 ilmestyneessä tutkielmassa³⁸. Päähuomio oli strategisen ympäristön muutosta ja jatkuvuustekijöissä.

Pohjolasta oli tulossa geopoliittisten muutosten³⁹ myötä alue, jossa valtioiden turvallisuusintressit yhtenisivät. Idän ja lännen vastakkainoloa painottaneen strategisen ajattelun tilalle oli noussut kysymys siitä, missä määrin uusi, vähemmän puolustusta ja enemmän kriisinhallintaa korostava järjestys muuttaisi Pohjolan strategista ympäristöä.

Sotilaalliset rakenteet osoittivat kuitenkin yhä strategisen ympäristön jatkuvuuksia. Yhdysvaltain ja Venäjän asetelma ja sen vaikutukset konventionaalisten voimien operatiivis-strategiseen käytettävyyteen Pohjois-Euroopassa olivat ennallaan. Leningradin sotilaspiirillä oli entinen tehtävänsä ja vielä pääpiirtein myös kapasiteettinsa luoteisen Venäjän puolustuksessa. Sotilaallisen avoimuuden ja siten luottamuksen kehittämisen peruserot ja puitteet ja myös Pohjolan valtioiden puolustuspoliittiset orientaatiot eivät olleet muuttuneet. Strateginen tausta-ajattelu sisälsi siis edelleen itä-länsi-konfliktin mahdollisuuden.

Strategisen ympäristön muutostekijät ilmenivät ennen muuta Itämeren ja Baltian tilanteessa, Venäjän asevoimareformissa, kansainvälisen turvallisuusstrategian painottumisen haasteina sekä valtioiden sisäisissä tekijöissä.

Kylmän sodan strategiset jäänteet olivat kuitenkin enää vain väljä kehikko, joka ei estänyt alueellistumista ja läheistä ei-sotilaallista turvallisuusyhteistyötä. Pohjolan vakaus perustui enemmän muihin kuin strategisiin tekijöihin, vaikka niillä yhä voitiinkin rakentaa uhkaavaa tulevaisuuskuvaa idän ja lännen välisen konfliktin paluusta.

Sotilaspolitiikan ilmenemisen ja yhteistoiminnallisuuden edellytys on mahdollisuus käsittää asevoimien alueelliset ”rakenteet” uudella tavalla. Huolimatta siitä, että Venäjä on 1990-luvun jälkipuolella rajusti supistanut asevoimiaan, strategisia jatkuvuustekijöitä käytetään yhä asevoimaa politisoitaessa. Yhdysvaltain ja Venäjän ydinpelotetta ei ole tarpeeksi haastettu Pohjolan tilannetta uudelleen hahmotettaessa. Kummankin ydinaseiden laaja julkinen vastustus näyttää jääneen jonnekin kylmään sotaan. Ohjuspuolustushankkeesta käytävä keskustelu voi sisältää joitakin uutta politiikkaa virittäviä elementtejä.

3.3. Puolustus ja yhteisöllisyys

Euroopan unionin integraatio liittyy turvallisuuskäsitysten muutokseen ja sisältää uudenlaista yhteisöllisyyttä. Tätä keskustelua voitiin 1990-luvun puolivälissä asettaa vastakkain sotilaallisen ajattelun kanssa⁴⁰. Yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä turvallisuutta⁴¹ lähestyttiin rauhanomaisen muutoksen toiminta-ohjelmina. Niiden oletusten ja puolustuksen välille oli oletettavissa Suomessa jännitteitä. Voiko yhteisöllisyys edistää turvallisuutta ilman Euroopan ”linnoittautumista”, joka sopisi pikemminkin perinteiseen puolustukseen? Suomen puolustuksen ja kansainvälisen kriisinhallintakyvyn yhteensopivuus ei myöskään ollut selvää.

Suomi ei kiinnittynyt läntiseen turvallisuusyhteisöön sotilaallisesti täysin varauksettomasti. Euroopan unionin maantieteellisellä laidalla rajakäsitys sopi sotilaalliseen turvallisuusajatteluun paremmin kuin muualla. Integraation syveneminen yhteisen puolustuksen suuntaan oli ongelma, koska Suomi joutuisi pohtimaan yhä enemmän sotilaallista liittoutumattomuuttaan⁴².

Sotilaallinen, reaktiivinen ja valtion suvereeniutta painottava keskittymisen omaan alueeseen törmäsi aktiiviseen ja yhteistoiminnalliseen turvallisuusympäristöön vaikuttamiseen. Yhteisöllisyys ei kuitenkaan aiheuttanut Suomen puolustukselle erityisiä haasteita. Kyettiin vielä kuvittelemaan konflikteja, joilla suomalainen ajattelu oikeuttaisi perinteistä puolustusta. Suomea kysyttiin tosin parantamaan valmiuttaan kansainväliseen konfliktinhallintaan ja muuhun sotilasyhteistyöhön.

Vaikka jännitteet jäivät odotettua pienemmiksi, yhteisöllisyys kuitenkin viriti sotilaspolitiikkaa. Nyt uudesta yhteistyöstä on opittu, mikä on voinut vähentää haasteita. Toisaalta Naton ja EU:n välille on helppo yhä rakentaa yhteensopimattomuutta. Kysymys turvallisuusyhteisön syvenemisestä ja laajenemisesta on vieläkin tärkeä Suomen lähialueella, vaikka sotilasliiton laajeneminen vuonna 1999 ei dramaattisesti kärjistänytäkään Venäjän ja euroatlanttisen yhteisön suhteita.

3.4. Uhkakuvien muutos

Uhat ovat sotilaspolitiikan perusaineistoa, väitteitä turvattomasta tulevaisuudesta. Uhkakuvan käsite on uhkaa käyttökelpoisempi, koska sen avulla voidaan korostaa uhkien välineellisyyttä, politiikan argumentatiivista puolta ja keskustelun, politisoinnin, todellisuuden olennaisuutta. Uhkakuvat joustavat poliittisten pyrkimysten mukaan. Käsitteistä voidaan neuvotella ja ne sisältävät johtolankoja myös salattuihin käsityksiin.⁴³

Miten Suomen uhkakuvat ovat muuttuneet kylmän sodan loppuvaiheista vuoteen 1995, EU-jäsenyyden alkuun mennessä? Olen selvittänyt tätä etsi-

mällä valtion keskeisistä teksteistä väitteitä uhkien lähteistä, kohteista, laadusta, voimakkuudesta ja muuntuvuudesta uhan ja turvallisuuden sektorilta toiselle⁴⁴. Uhkakuvien käyttöä puolestaan olen analysoinut kuvien joustavuuden, avoimuuden sekä niiden ja muun turvallisuuspolitiikan koherenssin ulottuvuuksilla.⁴⁵

Uhat heikkenivät kylmän sodan päätyttyä ennen muuta siksi, että ne tulivat hajanaisemmiksi ja paikannettiin vähitellen sekä ajallisesti että maantieteellisesti etäämmälle. Toisaalta etenkin Venäjän uhkaa täsmennettiin. Yhteiskunnan turvallisuutta ja ympäristöä kohtaavien uhkien todennäköisyys kuvattiin suureksi. Uhan historiallista vahvistusta sen sijaan ei korostettu.

Uhkien luonne säilyi kuitenkin varsin vahvasti poliittis-sotilaallisena. Johdopäätöstä uhan heikkenemisestä lieventää Venäjän korostuminen toimijana ja sen sotilaallisen uhan yksityiskohtainen käsittely. Toisaalta uhan heikkenemistä tukee Pohjois-Euroopan vakauden jatkuvuuden painotus ja 'uhkaa' lievennämien ilmaisujen runsas käyttö myös Venäjältä puhuttaessa.

Kylmän sodan lopulla monet ilmaisut kuten 'vakaas', 'suojaisa välialue' tai 'Suomen vihollisten puuttuminen' viittasivat uhkakuvien säätelyyn. Suurimmillaan avoimuus oli silloin, kun uhkia pidettiin yhteisinä Euroopan tai muun maailman kanssa. Avoimuus lisääntyi jo 1980-luvun jälkipuoliskolla mutta väheni tilapäisesti alkuvuoden 1991 Baltian tapahtumien yhteydessä. Samana vuonna puolustus suunnittelun tilannemallien julistaminen osoitti myös avoimuutta, vaikka mallit jätettiinkin otsikkomaisiksi.

Suomen turvallisuuspolitiikka ei selkeästi kohdentunut uhkiin, jotka olisi avoimesti julistettu vaarallisiksi. Kylmän sodan jälkeen se myös hajautui aikaisempaa enemmän⁴⁶ ja jakautui jonkin verran kahtia⁴⁷. Tällöin myös uhkakuvien koherenssi kasvoi.

Uhkakuvien joustamattomuus ilmeni EU-jäsenyyden hakemispäätöksen yhteydessä. Sen jälkeiset uhkakuvat sopivat vielä yhteen senkin kanssa, että Suomi jäisi EU:n ulkopuolelle.

Venäjän sotilaallisten ja ei-sotilaallisten uhkien pitäminen erillään korosti Suomen sotilaallisen puolustuksen itsenäisyyttä. Turvallisuuden laajenemisesta huolimatta puolustusvoimien ylläpitoa ei kuitenkaan ryhdytty laajalti perustelemaan ei-sotilaallisilla uhkilla, vaikka sotilasjohto niihin vetosikin. Poliittinen johto puolestaan tarkensi sotilaallisia uhkia, mikä osoitti asevoimaky symysten korostumista.

Sotilaallista ja muuta turvallisuutta ei liitetty kovin kiinteästi toisiinsa. Eiusotilaallisten uhkakuvien piirtely ei syrjäyttänyt sotilaallisia, vaikka suursotien uhan väitettiin väistyneen. Uhkakuvan eri osat kuitenkin integroitiin toisiinsa kylmän sodan jälkeen aikaisempaa selvemmin.

Suomen tapaus osoittaa, miten valtio pyrkii ratkaisemaan turvallisuuden politiikan ristiriitoja⁴⁸ ja etsimään turvallisuusstrategioiden yhdistelmää argumentaation avulla. Poliittis-sotilaallinen turvallisuus on yhä ainakin pienelle valtiolle ongelma, jota koetetaan ratkaista jo uhkakuvan tekemisessä muulla tavoin kuin pitämällä turvallisuussektoreita tasaveroisina tai sitten kokonaan toisistaan erillään.

Valtion saattaa olla vaikea esittää poliittis-sotilaallisia uhkia tavalla, joka viestittäisi muutoksen hallinnasta. Asevoiman rakentaminen sitoutuu melkoisesti uhkakuviin ja niiden muuttamiseen. Sotilaallisiin uhkakuviin tuli jännitteitä jo paljon ennen Suomen EU-jäsenyyttä. Asevoimat voi myös uhkakuvien käytön asiantuntijana parantaa asemaansa keskustelussa, vaikka turvallisuus laajenisikin. Sotilaspolitiikka ulottuu ei-sotilaalliseen turvallisuuteen jo uhkakuvatasolla.

3.5. Sotilaallinen toimintakyky ja sodan kuva

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa toisteltiin 1990-luvulla usein puolustuskyvyn uskottavuutta turvallisuusympäristöön nähden. Puolustuskyvyn sijasta on kuitenkin syytä tarkastella koko sotilaallista toimintakykyä⁴⁹. Sekä kyky että ympäristö ovat kiinteässä yhteydessä toisistaan olevia keskustelun tuotteita⁵⁰. Todellisuutta tuotetaan väittämällä niistä jotakin.

Kylmän sodan päättyessä toimintakyvystä ja –ympäristöstä vallitsi varsin vahva yksimielisyys. Alueellinen puolustus oli vakiintunut, suuria maavoimia pidettiin tarpeellisina ja ne saatiin yleisen asevelvollisuuden myötä. Suomalaista asevoimaa ei sen sijaan katsottu tarvittavan maan rajojen ulkopuolelle muuhun kuin Yhdistyneiden Kansakuntien rauhanturvatoimintaan.

Puolustuskykyä ei määritelty kovin täsmällisesti ja analyttisesti eikä myöskään liitetty suoraan esimerkiksi johonkin naapurivaltioon. Ympäristön hahmottelussa hyväksyttiin useimmiten kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean kannanotot. Tulevaisuuden haasteista sen sijaan puhuttiin selvemmin. Sotilaallista toimintakykyä politisoitiin pitkälti vaikenemisten kautta.

Argumentaatio alkoi kuitenkin kärjistyä niin sanotussa risteilyohjuskustelussa⁵¹. Kysymys politisoitui helposti, koska se haastoi Suomen puolueettomuuspoliittisen linjan. Samalla sysättiin liikkeelle torjuntahävittäjien uusimista, josta eduskunnassa ja puolueissa mutta yllättävän näkyvästi myös puolustusvoimissa syntyi eriäviä käsityksiä.

Suomen puolustuskykyä tarkasteltiin 1990-luvun alussa osatekijöiden kautta. Puolustuskyky kuvattiin varauksellisesti riittäväksi. Samalla nostettiin kuitenkin esiin ennen muuta hyökkäysten torjuntakykyä uhkaavia materiaalisia puutteita. Tason arviointia mieluummin kiinnitettiin huomiota siihen, miten puolustuskyvyn säilyminen riippuisi kyvystä seurata teknistä kehitystä. Puo-

lustuskykyä ei myöskään useimmiten liitetty toisen osapuolen hyökkäyskykyyn.

Toimintaympäristöä kuvattiin puolustuskyvyn yksityiskohtia avoimemmin. Syksyllä 1991 tilannemallien julkistamisen jälkeen lausuttiin aikaisempaa selvemmin käsityksiä, jotka kytkeytyivät suuriin maavoimiin ja joustavaan valmiuden kohottamiseen⁵².

Persianlahden sota oli vuosikymmenen alun suuri mediatapahtuma. Kyt-kentöjä Suomen sotilaallisen kyvyn ja sodan välille tehtiin kuitenkin julki-suudessa vain vähän. Puolustusvoimien sisäinen keskustelu heijastui sen sijaan sotilaslehdistöön, jossa pohdittiin sodankäynnin uusia vaatimuksia. Nyt haettiin selviä linkkejä läntisiin organisaatioihin maavoimien kehittämisen esimerkkeinä.⁵³

Persianlahden ”opetuksissa” Suomen puolustuskykyä ei kuitenkaan asetettu kyseenalaiseksi, vaikka Irakilla oli vastaavaa neuvostovalmisteista kalustoa kuin Suomella ja Irakin maavoimat kärsi suuret tappiot liittouman ilma-voimien kohteena. Torjuntahävittäjähankinnan perusteluina sodan ilmatoimintaa hyödynnettiin jonkin verran. Sotaa ei myös juurikaan liitetty siihen, että puolustusvoimia joskus käytettäisiin maan rajojen ulkopuolella.

Kansainvälisen osallistumisen paineet alkoivat kuitenkin vähitellen tuottaa näkyviä ristiriitoja toimintakyvyn ja ympäristön hahmottamiseen. Suomikin saattoi joutua harkitsemaan osallistumista muihin kuin perinteisiin rauhan-turvaamistehtäviin.

Puolustuskyvyn ’uskottavuudelle’ annettiin uutta sisältöä. Monien oli ennakoitava, että Suomi käyttäisi ehkä joskus aseita yhdessä sellaisten valtioiden kanssa, joiden asevoimilla oli uusinta teknologiaa. Puolustusvoimat oli kuvattava riittävän nykyaikaisiksi ja yhteensopiviksi. Alettiin myös pohtia, miten Suomen kyky puolustaa omaa aluettaan hyödyttäisi muun Euroopan puolustusta.

Monet poliitikot uskoivat Suomen kykyihin uusissa rauhanturvatehtävissä ja olivat valmiita viemään sitä varsin nopeasti niihin ja myös lisäämään joukkojen aseenkäyttövaltuuksia. Puolustushallinnon piirissä sen sijaan arvioitiin, että kriisinhallinta vaatii lisämateriaalia ja -koulutusta⁵⁴.

Vuosina 1993-95 sotilaallisen toimintakyvyn toisteltiin olevan aikaisempaa parempi, mitä ei kuitenkaan liitetty Venäjän hyökkäyskyvyn laskuun. Vielä vuonna 1994 ei puhuttu mittavista uuden tekniikan hankinnoista ja organisaatiouudistuksista, vaikka ”tietoyhteiskunnan maavoimat” oli jo otettu puolustusvoimissa esille⁵⁵.

Valtioneuvoston selonteko vuodelta 1995 oli kyvyn arvioinnissa lähes yhtä niukkasnainen kuin parlamentaaristen komiteoiden, toimi- ja neuvottelukun-

tien mietinnöt. Pidettiin välttämättömänä kehittää uskottavaa puolustuskykyä ja luoda ja parantaa valmiuksia ”sotilaallisesti vaativampiin ja monipuoliseen kansainvälisiin rauhanturva- ja kriisinhallintatehtäviin osallistumiseen”. Puutteena pidettiin sitä, ettei Suomella ollut ”nopean toimintavalmiuden ja kansainvälisen yhteistyökyvyn omaavaa” valmiusjoukkoa. Asiasta käytiin laaja keskustelu, joka toi hyvin esille puolustuksen ja kriisinhallinnan ristiriitoja.⁵⁶

Puolustusvoimain komentaja osallistui keskusteluun kuvaamalla asevoimien muuttumista yleisesti pienemmiksi. Laatu korvaisi niissä määrän ja joukot olisivat ”aikaisempaa suorituskykyisempiä ja vastustaja pyritään lyömään nopeilla strategisilla iskuilla”.⁵⁷ Hän vaati panostamista huipputekniikkaan ja yhteensopivuutta muiden maiden asevoimien kanssa uusia rauhanturvatehtäviä varten. Natosta oli tullut standardien asettaja ja Suomen tulisi komentajan mukaan osallistua uusiin tehtäviin, mikä ei kuitenkaan olisi tie Nato-jäsenyyteen.⁵⁸

Kriisinhallintakeskustelu syrjäytti alueellisen koskemattomuuden torjuntakyvyn pohdinnan. Pääesikunnan päällikkö tosin arvioi vuoden 1996 alussa, että etenkin maavoimien iskukyky oli kymmenessä vuodessa parantunut. Puolustushaara oli ”ensi kerran sotien jälkeen” varustettu tarvittavalla pääaseistuksella ja riittävillä ampumatarvikkeilla. Johtamis- ja pimeätoimintavälineitä oli kuitenkin liian vähän eikä ”nykytaisteluun oleellisesti kuuluvia” helikoptereita ollut. Samoin puuttui kyky nopeaan reagointiin.⁵⁹

Valtioneuvoston selonteossa 1997 puolustuskyky kuvattiin pääpiirtein kuten kaksi vuotta aikaisemmin. Suomella oli edellytykset pitää yllä ”uskottavaa kynnystä sotilaallisen voiman käyttöä tai sillä uhkaamista vastaan”. Liittoutumattomuus asetti kuitenkin puolustuskyvylle suuret vaatimukset. Ainaakin maan ydinalueet tulisi voida pitää omassa hallussa. Selonteon uutuus oli se, että ulkopuolisen avun vastaanottovalmius asetettiin selvästi puolustuksen kehittämisen osaksi.⁶⁰ Puolustusvoimat tarkensi myöhemmin pitävänsä todennäköisimpänä apuna ”ilmavoimaa eri muodoissa”⁶¹.

Puolustusjärjestelmiä alettiin arvioida yhteiskuntien luokittelun avulla. Suomen puolustusvoimat oli yhdistelmä maatalous- ja teollisuusyhteiskunnan asevoimia, mutta johtamisjärjestelmää sekä ilma- ja merivoimia oli kyetty varustamaan tietoyhteiskunnan asevoimien tasolle. Järjestelmällä ei ollut strategista hyökkäyskykyä eikä se osoittanut uhkasuuntia, mutta sopi edelleen ”Suomen kaltaiselle maalle”. Pelotearvoa pidettiin merkittävänä hitaasti kehittyvässä kriisissä, mutta ”kaikkiin tulevaisuuden uhkakuviin” puolustus ei pystyisi vastaamaan. Oli kehitettävä kykyä ”toimia sotaa alemman asteen kriisissä ja vastata uusimuotoisiin sotilaallisiin uhkiin”.⁶²

Myöhemmin, syksyllä 1997, puolustusministeri Anneli Taina arvioi puolustuskykyä seuraavasti:

”Massiiviset materiaalihankinnat Saksan liittotasavallan haltuun jääneistä entisen DDR:n asearsenaaleista takaavat maavoimille *todelliset puolustusmahdollisuudet* ainakin kymmeneksi seuraavaksi vuodeksi. Suomen uskottava kansallinen puolustuskyky ei ole tyhjä fraasi, vaan tämän päivän eurooppalaista todellisuutta.” (Kurs. AN) ⁶³

Selonteko esitteli uudet tilannemallit, jotka heijastelevat alueellisen puolustuksen kehittelyn historiaa jo 1960-luvulta lähtien. Strateginen isku on kehitelmä vuonna 1991 julistettujen skenaarioiden yllätyshyökkäyksestä. Venäjän sotilaallisen uhan voimakkuutta vähennettiin edelleen ja korostettiin mieluummin yleisempää teknologista sodan kuvaa. Tällä lienee yhteyttä Venäjän luoteisosien suuriin joukkojen vähennyksiin. Myöhemmin myönnettiin, että laajamittainen hyökkäys on tullut yhä epätodennäköisemmäksi. Strateginen isku kytkettiin kuitenkin lähialueilla tapahtuvaan yhteenottoon.

Selontekojen ajanjaksolla 1995-1997 sotilaiden ”ammattilliset”, strategiset väitteet saivat aikaisempaa laajempaa vastakaikua. Asevoimakuvan taustana ollut hiljainen yksimielisyys väistyi entistä pitemmälle.

Kaksi merkittävintä sotilaspoliittista keskustelua 1990-luvulla koskivat jalkaväkimiinoista luopumista ja taisteluhelikopterien hankintaa. Kansainvälisen miinakieltoprosessin myötä syntyi ristiriita siitä, missä määrin juuri EU:n jäseneksi tullut Suomi voi kannassaan vedota oman itsenäisen puolustuskykynsä vaatimukseen. Asian yhteydessä ryhdyttiin myös avoimesti puhumaan pitkän itärajan puolustuksesta. Miinoja katsottiin tarvittavan sitä varten, mutta perustelua ei käytetty muuten puolustuskyvyn kehittämisen yhteydessä. Tällainen argumentaatio näytettiin myös laajalti hyväksyttävän Suomessa.

Kiinnipitäminen jalkaväkimiinoista sopi alueellisen puolustuksen oppiin mutta huonosti siihen, että Venäjän ei väitetty uhkaavan sotilaallisesti Suomea. Ruotsi liittyi Ottawan sopimukseen, mikä antoi Suomelle tilaisuuden vedota länsinaapuria arempaan sotilasstrategiseen asemaansa. Monet eivät kuitenkaan hyväksyneet väitettä, että Suomen sotilaallinen kyky olisi puutteellinen ilman miinoja. Pitäminen kiinni miinoista kyseenalaisti myös alueellisen puolustuksen yhden usein toistellun peruseriaatteen, siviiliväestön pitämisen taistelujen ulkopuolella. Lisäpainetta aiheutti myös se, että toisten maiden sotilaat todistelivat jalkaväkimiinoista luopumisen mahdollisuuksia⁶⁴.

Miinat politisoitiin puolustusvoimien kannalta hankalaan aikaan. Vuoden 1997 selontekoa valmisteltiin ja pitkälle menevät materiaalihankinnat olisivat vaarantaneet valmiusprikaatit. Puolustusvoimien oli voitava rauhassa sijoit-

taa miinoja ehkä korvaava huipputekniikka seuraavan vaiheen suunnitteluun ja johdonmukaisemmin koko määrä-laatu-keskusteluun.

Helikopterien uusimisella ja myös taisteluhelikopterien hankkimisella on pitkä tausta. Niiden vuonna 1998 kohtaaman vastustuksen myötä kysymys uudesta strategisen iskun uhkakuvasta ja myös muista tilannemalleista nousi keskusteluun ja politisoitui nopeasti. Tuolloin se myös laajeni 1990-luvun ehkä merkittävimmäksi strategisia argumentteja käyttäväksi keskusteluksi.⁶⁵

Jalkaväkimiina- ja helikopterikeskustelut vahvistavat päätelmää suomalaisen asevoimakuvan täsmentymisestä mutta samanaikaisesta hajautumisesta. Sotilaat ja suppeahko poliitikko- ja virkamiesryhmä ei enää entiseen tapaan politisoinut puolustusvoimien kehittämistä ja tehtäviä.

Puolustusvoimat pyrki 2000-luvun vaihdetta lähestyttäessä tarkentamaan kykyään kansainvälisissä tehtävissä. Niitä on yhä perusteltu ennen muuta alueellisen koskemattomuuden puolustukselle koituvilla hyödyillä. Naton ja Jugoslavian välinen konflikti vuonna 1999 käännettiin tukemaan Suomen alueellista puolustusta. Toisin kuin Persianlahden sodan yhteydessä sotilaiden oli helpompi nyt tehdä julkisuudessa rinnastuksia ja politisoida niillä omaa asevoimaa.

Suomen sotilaallista toimintakykyä on 2000-luvulle tultaessa kuvattu entistä tarkemmin, joskin materiaaliset tulevaisuuden kyvyt on siinä asetettu etusijalle. Huomattavasti näitä avoimemmin ja monipuolisemmin on kuitenkin alettu puhua toimintaympäristöstä. Kaiken kaikkiaan toimintakyky- ja -ympäristökeskusteluun on osallistuttu aikaisempaa laajemmin, jolloin ristiriidat ovat alkaneet näkyä.

Tilannemallien muuttamisella on 1990-luvun kuluessa yritetty suhteuttaa Suomen sotilaalliset kyvyt entistä uskottavammin teknologiseen kehitykseen. Venäjää on sotilaallisin, täsmällisin perustein aikaisempaa vaikeampi esittää yhtä uskottavaksi uhkaksi kuin aikaisemmin. Kyky sotilaalliseen kriisinhallintaan ei ilmeisesti ole enää yhtä suuri haaste kuin millaisena se esitettiin 1990-luvun alkupuolella.

Muutokset ovat yhteydessä yleisempään sodan kuvan rakentamiseen. Se muuttuu kohti valtiosisäistä aseellista konfliktia, jossa käytetään vähitellen yhä enemmän informaatioteknologiaa ja jolla on verraten vahva kansainvälinen kytkentä. Samalla aseelliset konfliktit ovat aikaisempaa monimuotoisempia ja niihin osallistumisen perusteiden kirjo kasvaa. Valtiot luovat kuitenkin yhä kuvia myös valtioidenvälisistä sodista, joilla oikeutetaan laadullista varustelua. Sodankäynnin uusinta, 1970-luvulla alkanutta ”vallankumousta” on kuvattu siirtymisenä ”joukkotuhosta tarkkaan tuhoon”⁶⁶.

Aseellisen konfliktin käsitteistö muuttuu, mikä on osa konfliktien tulkintaa. Sodan, rauhan ja niiden välisen tilan määrittely auttaa ja muuttaa väkivallan politisoitua ja sotilaallista suunnittelua. Toisin kuin alkuperäinen konfliktiosapuoli kansainvälinen väliintulija pitää yhä harvemmin toimintaansa sotana. Sitä perustellaan yhä useammin humanitäarisin argumentein. Useimmat uudet sodan toimintastrategiat ja teknologia on otettu käyttöön entisten vaihtoehtojen lisäksi eikä niiden korvaamiseksi, mikä osoittaa strategisen ajattelun jatkuvuutta.

3.6. Massa-armeijasta teknoarmeijaan

Sodan kuvan muutokseen liittyy ristiriita massa-armeijan ja teknoarmeijan välillä. Se ruokkii osaltaan alueen koskemattomuuden puolustuskyvyn ja kansainvälisen kriisinhallintakyvyn jännitettä. Jalkaväkimiina- ja helikopterikeskustelut havainnollistavat hyvin asevoimamallien ristiriitaa. Miinat kuuluvat aluepuolustukseen ja massa-armeijalle, monenlaiset helikopterit teknoarmeijalle. Ristiriita kasvaa edelleen, jos miinoja ryhdytään korvaamaan kalilla huipputeknologialla.

Puolustusvoimat, puolustushallinto, valtioneuvosto ja tasavallan presidentti ovat koettaneet 1990-luvulla sekä säilyttää massa-armeijan että kehittää teknoarmeijaa. Vuosikymmenen lopun keskustelu kuitenkin viittaa siihen, että teknoarmeija ollaan asettamassa etusijalle.

Suomi on muokkaamassa sodan kuvaansa länsimaisemmaksi. Teknoarmeijaa varten tarvitsee rakentaa ja pitää yllä vain riittävän uhkaava kuva strategisesta iskusta, joka toimii sotilaallisen toimintakyvyn tarpeen ytimenä. Strateginen isku nivoo yhteen laajemman sodan kuvan ja Venäjään yhä liitettävän uhkakuvan. Skenaario sopii myös sotilaallisiin käsityksiin yhteiskunnan haavoittuvuudesta informaatio-, infrastruktuuri- ja mediasodankäynnille.

Teknoarmeija-ajattelu sopii siis myös kriisinhallintavisiioihin. Niissä se on yhteydessä strategista iskua tekevään osapuoleen.⁶⁷ Suomi osallistuu ”euro-atlanttisen” uhkakuvan yhdenmukaistamiseen ja itse asiassa ’uusien sotien’⁶⁸ kuvan rakentamiseen valitsemallaan puolella.

Jalkaväkimiinoista luopumista kannattavat itse asiassa tulevat tukeneeksi sotilaallisesti teknoarmeijakehitystä. Massa-armeijan säilyttämiskysymys voi kuitenkin yhä politisoitua. Strategisen iskun argumentit saatetaan haastaa, jos niitä ei kytketä Suomen sotilaallisen toimintakyvyn riittämättömyyteen. Sellaisessa onnistunut Venäjä-kuvaus on kuitenkin ollut 1990-luvulla vielä helppoa.

Suomessa on avattu perustava kysymys alueellisen puolustuksen sellaisesta kehittämisestä, jossa sotilaallista kykyä pohditaan samanaikaisesti territoriaalisen puolustuksen, kansainvälisen osallistumisen mutta myös kollektiivi-

sen puolustuksen näkökulmista. Entisen ajattelu- ja toimintakuvion hiljainen yksimielisyys on murtunut. Lineaarinen teknologinen kehittäminen ja erityinen ”kärkiajattelu” joutuvat ristiriitaan, joka kuitenkin voi ulottua myös sotilaallisen ajattelun ulkopuolelle.

3.7. Puolustusvoimat suomalaisessa yhteiskunnassa

Puolustusvoimien ja yhteiskunnan suhteen tarkastelu tekee suomalaisen sotilaspolitiikan jatkuvuutta ja muutosta ymmärrettäväksi. Länsimaiset asevoimat ovat 1900-luvun kuluessa siviilistyneet, jolloin niiden ja muun yhteiskunnan välinen erottelu on heikentynyt. Asevoimia johdetaan pitkälti kuten muitakin organisaatioita ja sotilasammatti on menettänyt omaleimaisuuttaan. Teknologian kehitys on heikentänyt paitsi massa-armeijaa niin myös kansanarmeijaideologiaa.⁶⁹ Lisäksi asevoimien ammattilaistuminen on kiihtynyt mutta siviilistyminen jatkunut.

Suomessa on demokraattisen yhteiskunnan sotilasorganisaatio, joka on voimakkaasti siviilistynyt mutta esimerkiksi muihin Pohjoismaihin verraten vain hyvin vähän ammattilaistunut. Se on myös voittopuolisesti massa-armeija. Puolustusvoimien legitimiys on korkea.

Alueellinen puolustus, laaja varusmiespalvelukseen otto ja kertausharjoitukset ovat olleet yhteisömuodostuksen⁷⁰ ja puolustusvoimien legitimiuden kanavana, joihin liittyy vahvoja normeja. Asevelvollisuutta ja varusmiespalvelusta perustellaan yleisesti yhteiskunnallisilla hyödyillä. On *suomalaista* mennä armeijaan. Vaikuttajat kohtaavat informaaleissa paikallistason kriisiverkostoissa. Maanpuolustuskurssit ovat luoneet yhdenmukaisia visioita puolustusvoimien, maanpuolustuksen ja arkipäivän läheisistä yhteyksistä eliittien keskuuteen ja myös vaikuttaneet sellaisten muodostumiseen. Strategisen kulttuurin yhtenäisyys lisää sosiaalista koheesiota. Puolustusta ja asevoimia tukee ”sotilasyhteisö”, joka luo edellytyksiä ei-sotilaallisten uhkien käsittämiseksi sotilaallisin termein ja vaikuttaa asevoimien kykyjen ja tehtävien tulkitsemiseen ja niitä koskeviin päätöksiin.

Suomessa ei ole helppo politisoida kysymyksiä, joissa asevoimien ja yhteiskunnan suhteita säätelevä normipaine on vahvimmillaan. Tästä huolimatta jännitteitä voi syntyä esimerkiksi sodan kuvista, organisaatioiden eroista ja etenkin jälkimodernista yhteiskunnallis-kulttuurisesta hajautumisesta. Asevoimien sosiaalinen näkyvyys ja kansanarmeijaideologia voivat heikentää teknistymisen ja ammattilaistumisen myötä.⁷¹

Yhteiskunnassa kamppaillaan jatkuvasti sosiaalisen ympäristön sopivasta käsittämisestä. Puolustusvoimat voi kuitenkin jäädä verraten itsenäiseen asemaan, koska siihen lähtökohtaisesti luotetaan. Turvallisuusinstituutioiden asiantuntemus korostuu, jos ympäristöä on aikaisempaa vaikeampi jäsentää. Sodat

näyttäytyvät ihmisille vain etäältä median, tietoverkkojen ja virtuaalitodellisuuden kautta. Asevoimia voi kuitenkin 2000-luvun alussa olla aikaisempaa vaikeampi perustella koko kansakuntaa uhkaavalla hyökkäysuhalla ja sen varalta luotavalla pelotteella.

4. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Suomalaisen asevoiman rakentamiseen tuli kylmän sodan päätyttyä jännitteitä, jotka virittivät nopeasti uutta sotilaspolitiikkaa. Samanaikaisesti strateginen toimintaympäristö laajeni, mutta strategisten tekijöiden painoarvo laski. Asevoimaa kyetään nyt helpommin rakentamaan muiden seikkojen kuin sotilaallisen vakauden avulla.

Suomessa sotilaallinen turvallisuusajattelu on pitänyt alueellisen koskemattomuuden puolustusta asevoiman rakentamisen pääperusteena. Suomi on hahmotettu turvallisuusyhteisön raja-alueeksi, jolloin uusi eurooppalainen yhteisöllisyys ei ole radikaalisti haastanut puolustusta. Alueellisen koskemattomuuden puolustuksen ja sotilaallisen kriisinhallinnan väliset ristiriidat tuottavat kuitenkin uutta sotilaspolitiikkaa.

Uhkakuvat ovat uhattuina ja niitä käytetään entistä vahvemmin politisoineissa. Puolustuskonsensuksen murruttua Venäjä-uhkaa tärkeämmäksi on noussut kysymys siitä, miten puolustusvoimat sopii laajentuneiden mutta samalla heikentyneiden uhkien torjuntaan.

Länsimainen asevoima- ja sodankuva on murtautunut Suomessa keskusteluun ja osaltaan painottanut teknoarmeijaa. Massa-armeija-ajattelu on Suomessa kuitenkin sopinut turvallisuusympäristökäsityksiin ja ennen kaikkea puolustusvoimien ja yhteiskunnan suhteiden jatkuvuuksiin. Niihin sopivaa toimintaympäristökuvaa ei kuitenkaan enää ole helppo rakentaa sotilaallisin kriteerein. Strategisen iskun skenaario ei auta viholliskuvan uusimisessa, vaan asevoimaa on tavallaan rakennettava selvemmin joko teknologisilla tai -niistä riippumattakin - ei-sotilaallisilla perusteilla.

Jalkaväkimiina- ja helikopterikeskustelut osoittavat, että myös muut kuin sotilaat pystyvät yhä enemmän käyttämään sotilaallisia argumentteja. Sotilaallisen ajattelun painoarvo sotilaspolitiikassa kuitenkin heikkenee, jos puolustuskykyä koetetaan pitää yllä ilman uhkaväitteitä ja pelotteeseen viittaavaa uskottavuuspuhetta.

Sotilaat ovat osallistuneet näkyvästi strategia- ja turvallisuuskeskusteluihin myös ”virallisen” politiikan ulkopuolella. Tämä on vahvistanut puolustusvoimien asemaa sotilaspolitiikassa, jonka toimijoiden piiri on kasvanut 1990-luvulla. Koska asevoimaa lisäksi kyetään politisoimaan yhä laajemmalla asia-

alueella, sotilaspolitiikka ulottuu 2000-luvun alkaessa aikaisempaa vahvemmin muuhun politiikkaan ja on kaiken kaikkiaan tullut monipuolisemmaksi.

Strategia ja turvallisuus ovat laajentuneet ja saaneet uuden täsmentämisen mahdollisuuden. Niiden yhteen kietoutumisesta huolimatta Suomen tapaus osoittaa, että myös sotilaspolitiikka laajenee. Se ei myöskään pysy entiseen tapaan strategia- ja turvallisuusaspektien sisällä. Asevoimaa tehdään käytettäväksi muussa kuin turvallisuuden politiikassa, jossa puolestaan sotilaallisen turvallisuuden asemaa on heikennetty. Suomalaista asevoimaa on rakennettu pitkälle irti aikaisemmasta ymmärryksestä huolimatta sotilaallisen ajattelun vahvuudesta.

Puolustusvoimien suosiolla ei kuitenkaan näytä olevan tekemistä yksinomaan strategian ja ainakaan sotilaalliseksi ymmärretyn turvallisuuden kanssa. Uusin keskustelu valtioneuvoston selonteon⁷² myötä ennakoikin sotilaspolitiikan kiihtymistä. Teknoarmeijasuuuntauksen jatkaminen ei ole kiistatonta, vaikka varuskuntien lakkauttamiset, sodan ajan joukkojen supistaminen tai varusmiespalvelukseen ja kertausharjoituksiin kutsuttavien karsinta jäisivätkin vielä verraten maltillisiksi.

Fyysistä väkivaltaa koskevat käsityksetkin voivat muuttua. Asevoimaa saatetaan pitää yllä yhä selvemmin ei-sotilaallisista syistä. On mahdollista, että sotilaallinen ajattelukin joutuu vähitellen nykyistä enemmän muuttumaan.

Tutkijan haasteena on sellaisten välineiden kehittäminen, joilla sotilaspolitiikan muutosta voitaisiin jäsentää ja ymmärtää vielä paremmin. Muutosta voidaan lähestyä ilman, että palataan aiemmin ”itsestään selviltä” näyttäneisiin lähtökohtiin. Tämä voi tapahtua strategian ja turvallisuuden näkökulmia kehittämällä.⁷³

LÄHTEET

- Adler, Emanuel. 1997. Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, vol. 3, no. 3, 319-363.
- Agrell, Wilhelm. 1986. Behind the Submarine Crisis: Evolution of the Swedish Defence Doctrine and Soviet War Planning. *Cooperation and Conflict*, vol. XXI, 197-217.
- Ahoniemi, Lea. 2000. Taistelu helikoptereista. Eduskunnan ja puolustushallinnon välisen asiantuntijavallan tarkastelu, esimerkkitapauksena maavoimien tilausvaltuuskysymys. *Julkaisusarja 1*, n:o 16. Strategian laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Aittola, Tapio & Raiskila, Vesa. 1995. Jälkisanat. Teoksessa Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 2.p. Helsinki: Gaudeamus, 213-231.
- Alasuutari, Pertti. 1998. Sosiaalisen todellisuuden konstruointi. Teoksessa Saksala, Elina (toim.): *Muutoksen sosiologia*. Jyväskylä: YLE-Opetuspalvelut, 178-183.
- Amiraalin aika. 1994. Amiraali Jan Klenberg puolustusvoimain komentajana 1990-1994. Toim. Holopainen, Pekka, Liesinen, Kalle & Paukkunen, Erkki. Vammala: Puolustusvoimien tukisäätiö.
- Andrén, Nils 1981. *Future Studies and National Security: The Swedish Experience*. *Cooperation and Conflict*, vol. XVI, no. 1, 39-56.
- Anti-personnel Landmines, Friend or Foe? 1996. A study of the military use and effectiveness of anti-personnel mines. Geneva: International Committee of the Red Cross.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. 1995 [1966]. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 2.p. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Booth, Ken. 1991. Security and Emancipation. *Review of International Studies*, vol. 17, no. 4, 313-326.
- Booth, Ken. 1994. Strategy. Teoksessa Groom, A. J. R. & Light, Margot (toim.): *Contemporary International Relations: A Guide to Theory*. Guildford and King's Lynn: Pinter, 109-127.
- Booth, Ken & Herring, Eric. 1994. *Keyguide to Information Sources in Strategic Studies*. Guildford and King's Lynn: Mansell.
- Buzan, Barry. 1983. *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*. Guildford: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry. 1991. *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. 2.p. Worcester: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry, Wæver, Ole & Wilde, Jaap de. 1998. *Security. A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner.
- Checkel, Jeffrey T. 1998. The Constructivist Turn in International Relations Theory. *Review Article*. *World Politics*, vol. 50, no. 1, 324-348.
- Chuter, David. 1996. What Are Armies For? Teoksessa *Brassey's Defence Yearbook 1996*. The Institute for Defence Studies. Kings' College. London: Brassey's, 415-424.
- Colebatch, H. K. 1998. *Policy*. Bury St. Edmunds: Open University Press.
- Cox, Robert W. 1981. Social forces, states and world orders: beyond international relations theory. *Millennium*, vol. 10, no. 2, 126-155.
- Duffield, John S. 1999. Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism. *International Organization*, vol. 53, no. 4, Autumn, 765-803.
- Dunne, Timothy. 1997. Realism. Teoksessa Baylis, John & Smith, Steve (toim.): *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 109-124.
- Durk, James. 1989. National Attachments and the Decline of the Mass Armed Force. *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 17, no.1, 65-81.

- Edelman, Murray. 1988. *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. 1997. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3. VNS 1/1997 vp. Helsinki.
- Forsberg, Tuomas. 1996. Laaja vai suppea turvallisuus? *Kosmopolis*, vsk. 26, n:o 3, 5-25.
- Glaser, Charles L. 1997. *The Security Dilemma Revisited*. *World Politics*, no. 50 (October), 171-201.
- Harle, Vilho. 2000. *The Enemy with a Thousand Faces. The Tradition of the Other in Western Political Thought*. Praeger: Westport.
- Helman, Sara. 1997. Militarism and the Construction of Community. *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 25, no. 2, 305-332.
- Helsingin Sanomat 4.7.1993.
- Hettne, Björn. 1994. Europa i den nya världsordningen. *Internationella Studier*, no. 2, 15-27.
- Hopf, Ted. 1998. *The Promise of Constructivism in International Relations Theory*. *International Security*, vol. 23, no. 1, 171-200.
- Huru, Jouko. 1993. Suomen ulkopoliittika ja yhteisöllisyyden haasteet. Teoksessa Huru, Jouko (toim.): *Uuden ulkopoliittikan haasteet. Kekkonen ajasta Koiviston kautta 2000-luvulle*. Tutkimuksia No. 53. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, 145-218.
- Huru, Jouko. 1998. Kohti moniarvoista ja laaja-alaista turvallisuutta. *Kosmopolis*, n:o 1, 45-67.
- Hägglund, Gustav. 1991. Pääesikunnan päällikön esittämä puolustusvoimien tervehdys Sotakorkeakoulun vuosipäivän juhlassa 1.11.
- Hägglund, Gustav. 1995. Puolustusvoimain komentajan puhe 137. maanpuolustuskurssin avajaisissa 6.11.
- Jalonen, Olli-Pekka. 1995a. Turvallisuus kompleksisessa Euroopassa. Teoksessa Huru, Jouko & Jalonen, Olli-Pekka (toim.) *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet*. Tutkimuksia no. 72. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, 65-99.
- Jalonen, Olli-Pekka. 1995b. Turvallisuusyhteisön jäsenyyden sotilaallinen ulottuvuus. Teoksessa Huru, Jouko & Jalonen, Olli-Pekka (toim.): *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet*. Tutkimuksia No. 72. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, 100-127.
- Janowitz, Morris. 1960. *The Professional Soldier*. Illinois: The Free Press of Glencoe.
- Jepperson, Ronald R., Wendt, Alexander & Katzenstein, Peter J. 1996. Norms, Identity and Culture in National Security. Teoksessa Katzenstein, Peter J. (toim.): *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 33-75.
- Joenniemi, Pertti. 1984. Risteilyohjukset ja Suomen turvallisuuspolitiikka. Tutkimus käydyn keskustelun kahdesta aallosta. Tutkimuksia No. 28. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos.
- Johnston, Alastair Iain. 1995. Thinking about Strategic Culture. *International Security*, vol. 19, no. 4, 32-64.
- Kaldor, Mary. 1999. *New & Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. Padstow: Polity Press.
- Katzenstein, Peter J. 1996. Introduction: Alternative Perspectives on National Security. Teoksessa Katzenstein, Peter J. (toim.): *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1-32.

- Killinen, Kullervo. 1969. Kansainvälinen politiikka II. Voimapolitiikka ja kansainvälisen turvallisuuden peruskysymykset. 3.p. Porvoo: WSOY.
- Klein, Yitzhak. 1991. A Theory of Strategic Culture. *Comparative Strategy*, vol. 10, no. 1, 3-23.
- Koivisto, Mauno. 1995. Historian tekijät. Kaksi kautta II. Juva: Kirjayhtymä.
- Koli, Markku. 1995. Teollisesta sodankäynnistä tietosodankäyntiin. Sodankäynnin kehittyminen ja puolustusdoktriini. *Sotilasaikakauslehti*, n:o 1, 18-23.
- Krause, Keith & Williams, Michael C. 1997. Preface: Toward Critical Security Studies. Teoksessa Krause, Keith & Williams Michael C. (toim.): *Critical Security Studies. Concepts and Cases*. London: UCL Press, vii-xxi.
- Kuhn, Thomas S. 1994 [1962]. Tieteellisten vallankumousten rakenne. Helsinki: Art House.
- Kylkirauta n:o 1/1996. Puolustusvoimien haasteet. Pääesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Matti Kopran haastattelu, 6-8.
- Käkönen, Jyrki. 1994. Alueellistuminen Euroopassa haaste kansallisvaltioille. Teoksessa Käkönen, Jyrki (toim.): *Euroopan murroksia. Tutkimuksia N:o 55*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, 13-39.
- Laari, Jouni & Koli, Hannu. 2000. Suomen puolustuskysymys 2020-luvulla. *Tiede ja ase N:o 58*, 165-202.
- Laitinen, Kari. 1999. Turvallisuuden todellisuus ja problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuusista kylmän sodan jälkeen. *Studia Politica Tamperensis*, n:o 7, Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Latham, Andrew. 1999. Re-imagining Warfare: The 'Revolution in Military Affairs'. Teoksessa Snyder, Graig A. (toim.): *Contemporary Security and Strategy*. Houndmills and London: Macmillan Press, 210-235.
- Lehtonen, Heikki. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.
- Lindberg, Steve. 1994. Hotbilder för Finland. Säkerhetspolitisk förändring och kontinuitet. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Lippert, Ekkehard. 1986. Social Change and the Deinstitutionalization of the Military. *Defense Analysis*, vol. 2, no. 3, 250-252.
- March, James G. & Olsen, Johan P. 1989. *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.
- McSweeney, Bill. 1999. *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moskos, Charles C. 1988. Institutional and Occupational Trends in Armed Forces. Teoksessa Moskos, Charles C. & Wood, Frank R. (toim.): *The Military. More Than Just a Job?* Exeter: Pergamon-Brassey's, 15-26.
- Möttölä, Kari. 1993. Puolueettomuudesta sitoutumiseen. Teoksessa Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (toim.): *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan*. Tampere: Gaudeamus, 62-135.
- Neumann, Iver B. 1994. A region-building approach to Northern Europe. *Review of International Studies*, vol. 20, no. 1, 53-74.
- Nokkala, Arto. 1993. Puolustuspolitiikasta turvallisuuspolitiikkaan. *Kosmopolis*, vol. 23, n:o 1, 15-31.
- Nokkala, Arto. 1994. Pohjolan turvallisuuden strategisia jatkuvuus- ja muutostekijöitä. *Julkaisusarja 4*, N:o 2. Strategian laitos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Nokkala, Arto. 1995. Suomen puolustuspolitiikka ja yhteisöllisyyden haaste. Teoksessa Huru, Jouko & Jalonen, Olli-Pekka (toim.): *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet*. Tutkimuksia No. 72, 128-169. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

- Nokkala, Arto 1999. Kylmä sota päättyi – miten Suomen uhkakuvat muuttuivat. *Kosmopolis* n:o 4, 47-66
- Nokkala, Arto. 2001. Laajeneva sotilaspolitiikka. Strategia ja turvallisuus suomalaisen asevoiman rakentamisessa. Tutkimuksia n:o 94. Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus.
- Onuf, Nicholas Greenwood. 1989. *World of Our Making*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Ott, J. Steven. 1989. *The Organizational Culture Perspective*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Palonen, Kari. 1988. Sanansaivartelua. Poliitikasta teksteissä ja teksteistä politiikassa. *Julkaisusarja 25*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.
- Palonen, Kari. 1993. Politikointi, politisointi, politiikka. *Opetusmoniste*. Valtio-opin laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Paret, Peter (toim.). 1986. *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Petersen, Nikolaj. 1990. Trusselopfattelser og sikkerhetsbegreber i international politik. Teoksessa Petersen, Nikolaj & Lindgren, Karin (toim.): *Trussel eller tillid? Nordiske omverdensbilleder under forandring*. Stockholm: Nordsam, 17-33.
- Rotschild, Emma. 1995. What is Security? *Daedalus* 124, no. 2, Spring, 53-98.
- Ruotuväki n:o 21/26.11.1997
- Salomaa, Markku. 1995. Tavoitteena NATO? *Helsingin Sanomat* 9.4.
- Schein, Edgar H. 1991. *Organisaatiokulttuuri ja johtaminen*. 3.p. Jyväskylä: Weilin+Göös.
- Skinner, Quentin. 1989. Language and political change. Teoksessa Ball, Terence, Farr, James & Hanson, Russell L. (toim.): *Political Innovation and Conceptual Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 6-23.
- Smith, Steve. 1997. New Approaches to International Theory. Teoksessa Baylis, John & Smith, Steve (toim.): *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 165-190.
- Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6. Helsinki: Edita.
- Taina, Anneli. 1997. Puolustusministerin puhe Suomen Naisten Maanpuolustusjärjestöjen syysliittokokouksessa Vaasassa 7.9.
- Tickner, J. Ann. 1995. Re-visioning Security. Teoksessa Booth, Ken & Smith, Steve (toim.): *International Relations Theory Today*. Cornwall: Polity Press, 174-197.
- Tietoyhteiskunnan maavoimat. 1995. Maavoimien kehittämisohjelma 2020. Maavoimastosasto. Helsinki: Pääesikunta.
- Tunander, Ola. 1989. *Cold Water Politics. The Maritime Strategy and Geopolitics of the Northern Front*. Worcester: SAGE & PRIO.
- Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. 1995. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Helsinki.
- Visuri, Pekka. 1997. *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Porvoo: WSOY.
- Visuri, Pekka & Forsberg, Tuomas. 1992. Saksa ja Suomi, Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen. Juva: WSOY.
- Väyrynen, Paavo. 1996. Suomen puolueettomuus uudessa Euroopassa. Kansallinen doktriini ympäristön muutoksessa. Keuruu: Otava.
- Väyrynen, Raimo 1992. Eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän muutos. *Ulkopolitiikka*, vsk.29, n:o 2, 10-19.
- Wæver, Ole. 1993. *Securitization and desecuritization*. Working Papers, no. 5. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.

- Wæver, Ole 1996. European Security Identities. *Journal of Common Market Studies*, vol. 34, no. 1, 103-132.
- Wæver, Ole, Buzan, Barry, Kelstrup, Morten & Lemaitre, Pierre. 1993. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. Guildford and King's Lynn: Pinter.
- Wendt, Alexander. 1992. Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International Organization*, vol. 46, no. 2, 391-424.
- Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiberg, Håkan. 1989. *Hotbilder i Norden sedan 1945*. Working Papers, no. 7. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.
- Wiberg, Håkan 1992. New perspectives on non-offensive defence. Teoksessa *Peace and Conflict Issues after the Cold War*. Paris: UNESCO, 45-77.
- Williams, Michael C. 1997. The Institutions of Security: Elements of a Theory of Security Organizations. *Cooperation and Conflict*, vol. 32, no. 3, 287-307

VIITTEET

- ¹ Kuhn 1994.
- ² Käytän sotilaspolitiikan käsitettä, joka soveltuu 'puolustuspolitiikkaa' paremmin kylmän sodan jälkeisen asevoiman muodostamisen ja käytön tarkasteluun.
- ³ Ks. Harle 2000.
- ⁴ Nokkala 2001. – Pyydän lukijaa tutustumaan tarvittaessa tutkimukseeni, jonka perusteella tämä artikkeli on kirjoitettu. Väitöskirja koostuu pääosin uudesta tekstistä, mutta siinä on myös neljä aikaisemmin julkaistua artikkeliani, joita tarkastelen uudesta näkökulmasta.
- ⁵ Osallistun siihen samalla itse tutkimuksellani, koska näkökulmassani tutkija ei voi astua tutkimansa aiheen ulkopuolelle. Aikaisempia tuotoksia voi kuitenkin arvioida uudestaan ja ottaa siten tulkinnan vaatimaa etäisyyttä sotilaspolitiikan muutokseen sellaisena kuin se teksteissä ilmenee.
- ⁶ Ks. Nokkala 2001, 114-120.
- ⁷ Emt., 31-38; realistis-rationalistisesta käsityksestä ks. Dunne 1997, Smith 1997, myös Killinen 1969, 23.
- ⁸ Berger & Luckmann 1995 [1966], 1-2, 29-44, 65-81, 145-156, 170-184, 205-206. – Todellisuus ei kuitenkaan ole sama kuin tosiasia, vaikka todellisuuden uskoisikin olevan tahdosta riippumaton. Ks. myös Cox 1981.
- ⁹ Alasutari 1998.
- ¹⁰ Adler 1997.
- ¹¹ Wendt 1992; 1999, 193-223, vrt. McSweeney 1999, 149-151, 158-161.
- ¹² Jepperson, Wendt & Katzenstein 1996.
- ¹³ Esim. Checkel 1998, Hopf 1998, Smith 1997.
- ¹⁴ Aittola & Raiskila 1995, 228.
- ¹⁵ Palonen 1988, 1-27; 1993.
- ¹⁶ Edelman 1988, 5-10, 66-68, Onuf 1989, 2-6.
- ¹⁷ Palonen 1988, 12.
- ¹⁸ Vrt. Colebatch 1998.
- ¹⁹ Ks. ja vrt. Hopf 1998, March & Olsen 1989, Williams 1997.
- ²⁰ Duffield 1999, vrt. Katzenstein 1996.
- ²¹ Käsitteiden, termien ja poliittis-sosiaalisen muutoksen yhteydestä ks. Skinner 1989, vrt. Forsberg 1996.
- ²² Tämän käsitteen kehittelystä ks. Nokkala 2001, 63-72.
- ²³ Vrt. Johnston 1995, 222-223, Klein 1991, Ott 1989, Schein 1991.

- ²⁴ Yhteisön käsitteestä ks. Lehtonen 1990.
- ²⁵ Tiiviit katsaukset erityisesti strategian tutkimuksen historiaan ks. Booth 1994, Booth & Herring 1994,3-19, strategian, osittain myös tutkimuksen historiaan Visuri 1997, 8-95. Laaja yleisesitys on Paret 1986.
- ²⁶ Vrt. Visuri 1997, 8-9.
- ²⁷ Keskusteluun tutustumiseksi ks. esim. Booth 1991, Forsberg 1996, Huru 1998, Krause & Williams 1997, Laitinen 1999, McSweeney 1999, Rotschild 1995, Tickner 1995.
- ²⁸ Koulukunnan ajattelua eri vaiheissa ks. Buzan 1983, 1991, Buzan ym. 1998, Wæver 1993, 1996, Wæver ym. 1993.
- ²⁹ Buzan ym. 1998, 21-26, 31-33.
- ³⁰ Tässä yhteydessä strategialla ymmärretään keinoja koskevaa toimintalinjausta.
- ³¹ Buzan 1991, 140-141, 328-381.
- ³² Keskusteluun kuuluu tässä siis niin kielenkäyttöä kuin siksi palautettavissa olevia muita tekojakin. Päähuomio on ns. virallisissa päätöksentekijöissä. Ks. Nokkala 2001, 49-61, 121-128.
- ³³ Nokkala 1993.
- ³⁴ Wiberg 1992.
- ³⁵ Tunander 1989, 172.
- ³⁶ Näin myös lähellä puolustusvoimia käytävässä keskustelussa, josta esimerkkinä Laari & Koli 2000. – Artikkelissa itse asiassa hahmotellaan Suomelle nykyistä hyökkäyksellisempiä asevoimia tulevaisuudessa.
- ³⁷ Esim. Hettne 1994, Käkönen 1994, Neumann 1994.
- ³⁸ Nokkala 1994.
- ³⁹ Visuri & Forsberg 1992, Väyrynen 1992.
- ⁴⁰ Nokkala 1995.
- ⁴¹ Ks. esim. Huru 1993, 181-204, Jalonen 1995a.
- ⁴² Esimerkkejä tähän liittyvistä vaihtoehtoista Jalonen 1995b, Salomaa 1995.
- ⁴³ Ks. esim. Agrell 1986, 200, Andrén 1981, Wiberg 1989; vrt. Lindberg 1994, 11-12, 37-55.
- ⁴⁴ Tässä seurataan Buzanin 1991 ja Petersenin 1990 luokittelua.
- ⁴⁵ Yksityiskohtaisemmin ks. Nokkala 1999.
- ⁴⁶ Esim. Möttölä 1993.
- ⁴⁷ Ks. esim. Väyrynen 1996, 228-229.
- ⁴⁸ Buzan 1991, 328-355.
- ⁴⁹ Sotilaallisella toimintakyvyllä tarkoitan tässä Glaseria 1997 mukailten valtion kykyä toteuttaa sotilaallisia tehtäviä, ts. tehtäviä sotilasorganisaatiolla, en siis niinkään yhteenlaskettuja sotilaallisia voimavaroja.
- ⁵⁰ Toki niihin liittyy erilaisia faktoja kuten aseita, luonnonoloja jne., joita voidaan käsityksiä muodostettaessa kuitenkin yhdistellä lukuisin eri tavoin.
- ⁵¹ Ks. Joenniemi 1984, Koivisto 1995.
- ⁵² Amiraalin aika 1994, 64-68, Hägglund 1991.
- ⁵³ Erityisesti Yhdysvaltojen teknologinen kyky pantiin tuolloin puolustusvoimissa merkille. Sillä saattoi olla yhteyttä seuraavina vuosina ilmenneisiin käsityksiin uusista maavoimien kehittämistarpeista. – Ks. myös Tietoyhteiskunnan maavoimat 1995.
- ⁵⁴ Esim. Helsingin Sanomat 4.7.1993, jossa uutinen puolustusvoimain komentajan, amiraali Jan Klenbergin puheesta.
- ⁵⁵ Ks. Tietoyhteiskunnan maavoimat 1995.
- ⁵⁶ Turvallisuus muuttuvassa maailmassa 1995.
- ⁵⁷ Ks. myös Koli 1995.
- ⁵⁸ Hägglund 1995.
- ⁵⁹ Kylkirauta n:o 1/1996.

- ⁶⁰ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus 1997, 7, 47-48.
- ⁶¹ Ruotuväki n:o 21/26.11.1997, 4.
- ⁶² Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus 1997, 49-74.
- ⁶³ Taina 1997.
- ⁶⁴ Anti-personnel Landmines, Friend or Foe? 1996.
- ⁶⁵ Vrt. Ahoniemi 2000.
- ⁶⁶ Latham 1999.
- ⁶⁷ Toisaalta massa-armeijakäsityksiä on voitu liittää kylmän sodan aikaisiin suuriin, esimerkiksi Neuvostoliiton, panssarivoimiin. Vrt. Chuter 196, jonka mukaan uusissa tehtävissä tarvitaan henkilöstövaltaisia kevyitä asevoimia.
- ⁶⁸ Kaldor 1999.
- ⁶⁹ Janowitz 1960, Lippert 1986, Moskos 1988.
- ⁷⁰ Vastaavasta yhteisömuodostuksesta Israelissa vrt. Helman 1997.
- ⁷¹ Vrt. myös Durk 1989.
- ⁷² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001.
- ⁷³ Olen käsitellyt yhtä mahdollisuutta väitöstutkimukseni III osassa, ks. Nokkala 2001, 373-414.

Abstract**FINLAND'S EXPANDING MILITARY POLITICS**

Arto Nokkala, Lieutenant Colonel G.S, Doctor of Social Science

This article, based on my doctoral dissertation, aims to interpret Finland's post-Cold War military politics from a constructivist perspective. The two other starting-points are an aspectual understanding of politics and discussions of broadening strategy and security.

The challenge of European communality and the construction of the Finnish military both for national territorial defence and for purposes of responding to international security challenges have gradually brought forth tensions which increasingly stimulate military politics. Threat construction has also become ever more liable to politicisation and an important tool of politicisation.

The continuing tension between Finland's capabilities of securing territorial integrity and engaging in international military crisis management is fed in part with by the difference between mass army and technoarmy. The Finnish strategic culture has harboured mass army conceptions, but during the late 1990s Finland has started to adopt the technoarmy. That conception, however, still clashes with perceptions informed by military thinking where Russia is seen as a threat. In this context, the mass army is widely understood as the instrument for defending Finland's territorial integrity. Above all, technoarmy conceptions clash with non-military and other than strategy- and security-related conceptions.

Finland's military politics has expanded and diversified. Increasing numbers of actors are now involved, and the status of the Defence Forces has also strengthened. In addition, other political domains are increasingly governed through the constitution of the military. The expansion of Finnish military politics is manifested first and foremost in the aspects of strategy and security. However, the understanding of armed forces in connection with violence and with something else collide with each other. The Finnish case indicates that, more clearly than before, the military may be maintained for non-military reasons.